

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΒΑΔΕΝ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 35115/03)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

29 Μαρτίου 2007

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Βάδεν κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα, η σύνθεση του οποίου έχει ως εξής:

Κύριο Λ. ΛΟΥΚΑΪΔΗ, *πρόεδρο,*

Κύριο Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

Κυρία Ν. ΒΑΛΙĆ,

Κύριο Κ. ΗΑΛΙΥΕΥ,

Κύριο D. SPIELMANN,

Κύριο S.E. JEBENS,

Κύριο G. MALINVERNI, *δικαστές,*

και τον κύριο S. NIELSEN, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 8 Μαρτίου 2007,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 35115/03) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, ένας υπήκοος της οποίας, ο κύριος Διονύσιος Βάδεν («ο προσφεύγων»), προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 3 Νοεμβρίου 2003 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων, του οποίου το αίτημα για δικαστική αρωγή έγινε δεκτό, εκπροσωπείται από τον κύριο Σ. Τσακυράκη, δικηγόρο του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Γ. Χαλκιά, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κύριο Ι. Μπακόπουλο, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 20 Οκτωβρίου 2005, το Δικαστήριο κήρυξε την προσφυγή εν μέρει απαράδεκτη και αποφάσισε να κοινοποιήσει τις αιτιάσεις τις ελκόμενες από τα άρθρα 3 και 6 § 1 της Σύμβασης στην Κυβέρνηση. Επικαλούμενο το άρθρο 29 § 3 της Σύμβασης, αποφάσισε να αποφανθεί ταυτόχρονα επί του παραδεκτού και επί της ουσίας της υπόθεσης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

A. Η επίδικη ποινική διαδικασία

4. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1953. Είναι ερευνητής και εφευρέτης.

5. Στις 18 Μαρτίου 1998, συνελήφθη με την κατηγορία της παραχάραξης τραπεζογραμμάτων και προφυλακίστηκε στις φυλακές της Χαλκίδας.

6. Στις 2 Μαρτίου 1999, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών παρέπεμψε τον προσφεύγοντα σε δίκη ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθηνών (βούλευμα αριθ. 1300/1999). Στις 12 Μαρτίου 1999, ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής. Στις 11 Μαΐου 1999, το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών απέρριψε την έφεση (βούλευμα αριθ. 989/1999).

7. Στις 25 Ιουνίου 1999, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης κατά του βουλεύματος αριθ. 989/1999. Σε ημερομηνία που δεν διευκρινίζεται, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε το προσβληθέν βούλευμα (απόφαση αριθ. 729/2000).

8. Στις 25 Φεβρουαρίου 2003, έλαβε χώρα η συζήτηση της υπόθεσης ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθηνών. Την ίδια ημέρα, το δικαστήριο αυτό καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε κάθειρξη δέκα ετών και σε πρόστιμο 3.000 ευρώ για παραχάραξη κατ'εξακολούθηση (απόφαση αριθ. 593/2003).

9. Στις 4 Μαρτίου και στις 25 Αυγούστου 2003, ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της απόφασης αριθ. 593/2003.

10. Η ημερομηνία της δικασίμου ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου Κακουργημάτων ορίστηκε αρχικά στις 20 Μαρτίου 2006. Από την δικογραφία προκύπτει ότι η υπόθεση εκκρεμεί πάντοτε ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθηνών.

B. Οι συνθήκες κράτησης

11. Ο προσφεύγων, ο οποίος κρατήθηκε στις φυλακές της Χαλκίδας από τις 27 Φεβρουαρίου μέχρι τις 10 Νοεμβρίου 2003, ισχυρίζεται ότι, παρά το γεγονός ότι δεν καπνίζει, εκτέθηκε σε παθητικό κάπνισμα. Σημειώνει, επιπλέον, ότι ήταν υποχρεωμένος να υφίσταται την δυσοσμία των άλλων κρατουμένων καθώς και τις οσμές των ψημένων φαγητών. Ο προσφεύγων υποστηρίζει επίσης ότι υπέφερε από αϋπνίες εξαιτίας των συζητήσεων, των ροχαλητών ή των ψιθύρων των άλλων κρατουμένων. Εν συντομία, ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι το προσδόκιμο της ζωής του θα μειωθεί εξαιτίας των συνθηκών κράτησης.

12. Στις 30 Ιανουαρίου 2004, κατόπιν αίτησής του, ο προσφεύγων μεταφέρθηκε στην γενική αποθήκη των φυλακών Κορυδαλλού όπου οι κρατούμενοι έχουν την δυνατότητα να εργαστούν προκειμένου να μειώσουν την διάρκεια της αρχικά επιβληθείσας ποινής. Κρατήθηκε εκεί μέχρι τις 24 Σεπτεμβρίου 2004, τοποθετημένος στο αρτοποιείο της φυλακής. Υποστηρίζει ότι οι συνθήκες της κράτησής του στην φυλακή αυτή υπήρξαν επίσης απάνθρωπες και εξευτελιστικές.

13. Από τις 24 Σεπτεμβρίου 2004, ο προσφεύγων μεταφέρθηκε στις φυλακές της Κασσάνδρας όπου εκτίει σήμερα την ποινή του.

Γ. Οι ασκηθείσες προσφυγές

14. Στις 22 Οκτωβρίου 2003, ο προσφεύγων παραπονέθηκε στον εισαγγελέα-επόπτη των φυλακών της Χαλκίδας για τις συνθήκες κράτησής του και, ειδικότερα, για την δυσοσμία, το παθητικό κάπνισμα, την μη ισορροπημένη διατροφή και τις αϋπνίες εξαιτίας της συμπεριφοράς των άλλων κρατουμένων. Την 1^η και την 25^η Νοεμβρίου 2003, επανήλθε στο αίτημά του ζητώντας, μεταξύ άλλων, την μεταφορά του στην γενική αποθήκη των φυλακών Κορυδαλλού, προκειμένου να μπορέσει να τοποθετηθεί σε μία θέση εργασίας.

15. Στις 4 Δεκεμβρίου 2003, ο εισαγγελέας-επόπτης των φυλακών της Χαλκίδας σημείωσε πάνω στην από 1ης Νοεμβρίου 2003 αίτηση του προσφεύγοντος ότι τον είχε ακροαστεί και ότι ο προσφεύγων τον είχε διαβεβαιώσει ότι τα σχετικά με τις συνθήκες της κράτησής του ζητήματα είχαν λυθεί.

16. Εν τω μεταξύ, στις 2 Νοεμβρίου 2003, ο προσφεύγων ζήτησε από το πειθαρχικό συμβούλιο των φυλακών μία άδεια για να παρακολουθήσει μαθήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στις 6 Νοεμβρίου 2003, η αίτησή του απορρίφθηκε.

17. Τον Δεκέμβριο 2003, ο προσφεύγων ζήτησε από το συμβούλιο των φυλακών της Χαλκίδας να του επιτραπεί να χρησιμοποιήσει γραφομηχανή μέσα στην φυλακή. Στις 24 Δεκεμβρίου 2003, η αίτηση αυτή απορρίφθηκε (απόφαση αριθ. 97/2003). Στις 5 Ιανουαρίου 2004, ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της απόφασης αριθ. 97/2003 ενώπιον του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Χαλκίδας. Στις 28 Μαΐου 2004, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών επικύρωσε την προσβληθείσα απόφαση.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

18. Το άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζει:

«1. Ο εισαγγελέας των πλημμελειοδικών του τόπου όπου εκτίεται η ποινή ασκεί τις προβλεπόμενες στον Κώδικα βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων αρμοδιότητές του και μεριμνά για για την έκτιση της ποινής και την εφαρμογή των μέτρων ασφάλειας, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα αυτού, του Ποινικού Κώδικα και των ειδικών νόμων για την εκτέλεση ποινών.

2. Για την άσκηση των κατά την παράγραφο 1 αρμοδιοτήτων του ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών επισκέπτεται τη φυλακή τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα. Κατά τις επισκέψεις αυτές δέχεται κρατουμένους που έχουν ζητήσει ακρόαση».

19. Οι εφαρμοστέες διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα (νόμος 2776/1999) έχουν ως εξής:

Άρθρο 6

«1. Στην περίπτωση παράνομης ενέργειας σε βάρος τους ή παράνομης εντολής, οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να αναφέρονται γραπτώς και μέσα σε εύλογο χρόνο στο Συμβούλιο Φυλακής, εφόσον, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντα Κώδικα δεν τους παρέχεται άλλο ένδικο βοήθημα. Μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης με την οποία απορρίπτεται το αίτημά τους ή μέσα σε ένα μήνα από την υποβολή της αναφοράς, αν δεν εκδόθηκε απόφαση, οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο Εκτέλεσης των Ποινών. Το Δικαστήριο αυτό, εφόσον δεχθεί κατ'ουσίαν την προσφυγή, αίρει τα αποτελέσματα που απορρέουν από την παράνομη ενέργεια ή εντολή (...).

Άρθρο 86

(...) 2. Κάθε Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών είναι αρμόδιο για την εκδίκαση των υποθέσεων που αφορούν κρατουμένους σε κατάσταση που βρίσκεται στην περιφέρειά του (...)

20. Από την νομολογία προκύπτει ότι τόσο η αίτηση ενώπιον του συμβουλίου της φυλακής όσο και η έφεση ενώπιον του δικαστηρίου εκτέλεσης των ποινών μπορούν να αναφέρονται στις συνθήκες κράτησης μέσα σε ένα σωφρονιστικό

κατάστημα, όπως, για παράδειγμα, το μέγεθος του κελιού, η επάρκεια του αερισμού και της θέρμανσής του και ο τρόπος επικοινωνίας του ενδιαφερομένου με τρίτα πρόσωπα (βλέπε, μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις με αριθμούς 2075/2002 και 175/2003 του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πειραιά).

21. Οι εφαρμοστέες διατάξεις της υπουργικής απόφασης αριθ. 58819/7.4.2003 έχουν ως εξής:

Άρθρο 6

«1. Ο έλεγχος της νομιμότητας κατά την εκτέλεση των ποινών κατά της ελευθερίας (...) ασκείται από τον αρμόδιο εισαγγελέα-επόπτη.

2. Ο έλεγχος αυτός περιλαμβάνει (...) β) την εξασφάλιση δίκαιης μεταχείρισης και δικαστικής προστασίας για το σύνολο των κρατουμένων και γ) την ενημέρωση των κατά περίπτωση αρμόδιων δικαστικών και διοικητικών αρχών για το περιεχόμενο ακροάσεων (...) σε περίπτωση τέλεσης αξιόποινων πράξεων ή πειθαρχικών αδικημάτων κρατουμένων ή προσωπικού.»

Άρθρο 7

«2. Ο εισαγγελέας-επόπτης ή ο αναπληρωτής του, ασκεί αρμοδιότητες δικαιοδοτικού, πειθαρχικού και ελεγκτικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, ο εισαγγελέας-επόπτης:

(...) Δέχεται σε ακρόαση κρατουμένους, συγγενείς και συνηγόρους τους, αν το ζητήσουν.

(...) Εξετάζει θέματα δικαστικής προστασίας των κρατουμένων, υποδεικνύοντας στους ενδιαφερομένους να προβούν στις ενδεδειγμένες ενέργειες και προωθεί στις αρμόδιες αρχές αιτήματα νομικής βοήθειας κρατουμένων (...).»

Άρθρο 25

«α. Ο εισαγγελέας-επόπτης καθορίζει ακροάσεις κρατουμένων τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα με διάρκεια τουλάχιστον δύο ωρών για την εξασφάλιση δίκαιης μεταχείρισης και δικαστικής προστασίας για όλους τους κρατουμένους.
β. ο διευθυντής, για θέματα που ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητά του, ακροάται κρατουμένους όποτε παραστεί ανάγκη.»

Άρθρο 32

«Οι κρατούμενοι διευκολύνονται στην άσκηση των δικαιωμάτων τους με δυνατότητες και μέτρα τα οποία λαμβάνονται για να ελαχιστοποιούνται οι δυσμενείς επιπτώσεις ή παρενέργειες που συνεπάγεται η εκτέλεση των ποινών κατά της ελευθερίας. Ειδικότερα οι κρατούμενοι μπορούν: (...) να λαμβάνουν από τη διεύθυνση του καταστήματος τα απαραίτητα μέσα για την ατομική υγιεινή και την καθαριότητα των ιδίων και των ειδών ένδυσης και ρουχισμού τους.»

Άρθρο 37 § 10

«Ο διευθυντής του σωφρονιστικού καταστήματος λαμβάνει κατά τη διάρκεια της κράτησης οποιουδήποτε κρατουμένου, τα αναγκαία κατά περίπτωση μέτρα προς ελαχιστοποίηση των δυσμενών επιπτώσεων ή παρενεργειών τις οποίες συνεπάγεται η εκτέλεση των ποινών και των μέτρων ασφαλείας κατά της ελευθερίας.»

22. Το άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα προβλέπει:

«Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον (...).

Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.»

Το άρθρο 59 του Αστικού Κώδικα έχει ως εξής:

«Στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

23. Το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα έχει ως εξής:

«Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση

διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται είς ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών.»

Η διάταξη αυτή καθιερώνει την έννοια της ειδικής αδιοπραξίας δημοσίου δικαίου, εισάγοντας την εξωσυμβατική ευθύνη του Κράτους. Η ευθύνη απορρέει από παράνομες πράξεις ή παραλείψεις. Οι συγκεκριμένες πράξεις μπορούν να είναι, όχι μόνον νομικές, αλλά και υλικές πράξεις της διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων και των καταρχήν μη εκτελεστών πράξεων (Κυριακόπουλος, *Σχόλια του Αστικού Κώδικα*, άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, αριθ. 23 – Φίλιος, *Δίκαιο των συμβάσεων*, ειδικό μέρος, τόμος 6, ποινική ευθύνη 1977, παρ. 48 Β 112 – Ε. Σπηλιωτόπουλος, *Διοικητικό Δίκαιο*, τρίτη έκδοση, παρ. 217 – Απόφαση αριθ. 535/1971 του Αρείου Πάγου, *Νομικό Βήμα* 19, σελ. 1414 – Απόφαση αριθ. 492/1967 του Αρείου Πάγου, *Νομικό Βήμα* 16, σελ. 75). Το παραδεκτό της αγωγής αποζημίωσης τελεί υπό μία προϋπόθεση: την παράνομη φύση της πράξης ή της παράλειψης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Ι. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

24. Ο προσφεύγων παραπονείται για τις συνθήκες της κράτησής του στις φυλακές της Χαλκίδας και του Κορυδαλλού. Επικαλείται το άρθρο 3 της Σύμβασης, μία διάταξη που έχει ως εξής:

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικές.»

Επί του παραδεκτού

25. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει, καταρχήν, ότι η αιτίαση αυτή είναι απαράδεκτη λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων. Προβάλλει ότι η εσωτερική τάξη προβλέπει ένα πλήρες νομικό πλαίσιο που θα επέτρεπε στον προσφεύγοντα να παραπονεθεί ενώπιον διοικητικών και δικαστικών αρχών για την επίδικη κατάσταση. Προκειμένου ειδικότερα για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές της Χαλκίδας, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων είχε το δικαίωμα να

προσφύγει ενώπιον του αρμοδίου συμβουλίου πλημμελειοδικών, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 86 § 1 του σωφρονιστικού κώδικα, μετά την επικαλούμενη απόρριψη των αιτήσεών του ενώπιον του εισαγγελέως-επόπτη της φυλακής. Αν η δωσιδικία αυτή είχε κάνει δεκτή την προσφυγή του, οι σωφρονιστικές αρχές θα είχαν την υποχρέωση να θεραπεύσουν τις συνέπειες της κράτησης που θα θεωρούνταν αντίθετες προς το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Σε ό,τι αφορά τις φυλακές Κορυδαλλού, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι ο προσφεύγων δεν υπέβαλε αίτηση σχετική με τις συνθήκες της κράτησής του ούτε ενώπιον του εισαγγελέως-επόπτη ούτε ενώπιον του αρμοδίου συμβουλίου πλημμελειοδικών.

26. Εξάλλου, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι τα άρθρα 57 και 59 του Αστικού Κώδικα προστατεύουν το δικαίωμα σεβασμού της προσωπικότητας και υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων θα μπορούσε να ασκήσει μία αγωγή αποζημίωσης κατά του Δημοσίου σύμφωνα με το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα για να επιτύχει την αποκατάσταση της υποτιθέμενης προσβολής της προσωπικότητάς του.

27. Σε ό,τι αφορά την ουσία της υπόθεσης, η Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι, για να υπάρξει παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, οι πραγματικές συνθήκες κράτησης πρέπει να φθάσουν ένα επίπεδο ταπείνωσης ή εξευτελισμού ανώτερο αυτού που επισύρει συνήθως μία ποινή φυλάκισης. Σε ό,τι αφορά τις φυλακές της Χαλκίδας, υποστηρίζει ότι το κελί μέσα στο οποίο παρέμεινε ο προσφεύγων, διέθετε ένα παράθυρο που άφηνε να περάσει φυσικό φως και ότι αεριζόταν επαρκώς. Επιπλέον, ο προσφεύγων είχε την δυνατότητα να εργαστεί σε άλλους χώρους της φυλακής ειδικά προοριζόμενους για τον σκοπό αυτό, καθώς και να κάνει φυσικές ασκήσεις στην εσωτερική αυτή της φυλακής. Σε ό,τι αφορά τις φυλακές Κορυδαλλού, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι ο προσφεύγων απολάμβανε ενός καθεστώτος απόλυσης υπό όρους, διότι είχε τοποθετηθεί σε αμειβόμενη θέση εργασίας στο αρτοποιείο της φυλακής. Επιπλέον, ο προσφεύγων δεν παραπονέθηκε ποτέ ενώπιον των αρμοδίων αρχών για τις συνθήκες ζωής μέσα στις φυλακές Κορυδαλλού.

28. Ο προσφεύγων απαντά ότι η Κυβέρνηση δεν διαψεύδει τους ισχυρισμούς του για το παθητικό κάπνισμα που υπέστη στην φυλακή, εξαιτίας του οποίου το προσδόκιμο της ζωής του θα είναι ασφαλώς μειωμένο. Κατά δεύτερο λόγο, ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι οι επικαλούμενες από την Κυβέρνηση προσφυγές δεν ήταν αποτελεσματικές και επαρκείς για να θεραπεύσουν την επικαλούμενη παραβίαση και ότι, συνεπώς, ήταν άσκοπο να τις ασκήσει. Τέλος, σε ό,τι αφορά την

κράτησή του στις φυλακές Κορυδαλλού, βεβαιώνει ότι δεν του ήταν δυνατόν να παραπονεθεί ενώπιον των αρμοδίων αρχών, διότι η διοίκηση τον μετέφερε εκ νέου στις φυλακές της Χαλκίδας.

29. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η βάση του κανόνα της εξάντλησης των ενδίκων μέσων που αναφέρεται στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης συνίσταται στο ότι, πριν να προσφύγει ενώπιον του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων πρέπει να έχει δώσει στο υπεύθυνο Κράτος την ευχέρεια να θεραπεύσει τις επικαλούμενες παραβιάσεις με εσωτερικά μέσα, χρησιμοποιώντας τα δικαστικά βοηθήματα που προσφέρονται από την εθνική νομοθεσία στο μέτρο που αυτά αποδεικνύονται αποτελεσματικά και επαρκή (βλέπε, μεταξύ άλλων, την απόφαση *Fressoz et Roire κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29183/95, § 37, CEDH 1999-I). Πράγματι, το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης δεν προβλέπει παρά μόνον την εξάντληση των ενδίκων μέσων που ταυτόχρονα σχετίζονται με τις επίδικες παραβιάσεις και είναι διαθέσιμα και επαρκή. Πρέπει να υπάρχουν σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας, όχι μόνον στην θεωρία, αλλά και στην πράξη, άλλως στερούνται της απαιτούμενης αποτελεσματικότητας και προσβασιμότητας. Το εναγόμενο Κράτος έχει την ευθύνη να καταδείξει ότι οι απαιτήσεις αυτές εκπληρώνονται (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Dalia κατά Γαλλίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-I, σελ. 87, § 38). Το άρθρο 35 § 1 επιβάλλει επίσης την προβολή ενώπιον του καταλλήλου εθνικού οργάνου, τουλάχιστον επί της ουσίας και σύμφωνα με τους τύπους και τις προθεσμίες που καθορίζονται από το εσωτερικό δίκαιο, των αιτιάσεων, τις οποίες σκοπεύει κάποιος να διατυπώσει στη συνέχεια, αλλά δεν επιβάλλει την χρήση προσφυγών που είναι ακατάλληλες ή μη αποτελεσματικές (*Aksoy κατά Τουρκίας*, απόφαση της 18 Δεκεμβρίου 1996, *Recueil* 1996-VI, σελ. 2275-2276, §§ 51-52, και *Issaïeva et autres κατά Ρωσίας*, nos 57947/00, 57948/00 και 57949/00, § 144, 24 Φεβρουαρίου 2005).

30. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα παράπονα του προσφεύγοντος σχετίζονται με τις συνθήκες κράτησής του στις φυλακές της Χαλκίδας και του Κορυδαλλού. Σε ό,τι αφορά την κράτησή του στην Χαλκίδα, το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι ο προσφεύγων απευθύνθηκε μόνον στον εισαγγελέα-επόπτη της φυλακής σχετικά με τις συνθήκες κράτησής του, με αιτήματα, τα οποία, εξάλλου, ικανοποιήθηκαν, όπως προκύπτει από την από 4 Δεκεμβρίου 2003 απόφαση του εισαγγελέα-επόπτη. Εν τούτοις, ακόμη και στην περίπτωση που η απόφασή του δεν ικανοποιούσε τον προσφεύγοντα, αυτός παρέλειψε να προσφύγει ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου των φυλακών της Χαλκίδας, δυνατότητα που προβλέπεται

από το άρθρο 6 του νόμου 2776/1999, για τα παράπονα που διατύπωσε ενώπιον του εισαγγελέα-επόπτη της φυλακής αυτής. Όμως, η προσφυγή αυτή είναι μία αποτελεσματική και επαρκής προσφυγή, με την έννοια του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης, από την στιγμή που επιτρέπει στον ενδιαφερόμενο να επιδιώξει την βελτίωση των συνθηκών ζωής του μέσα στο σωφρονιστικό κατάστημα. Πολύ περισσότερο αφού, σε περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος αμφισβητεί μία απόφαση του πειθαρχικού συμβουλίου, μπορεί, δυνάμει των άρθρων 6 και 86 του νόμου 2776/1999, να ασκήσει έφεση ενώπιον του δικαστηρίου εκτέλεσης των ποινών. Στο σημείο αυτό, το Δικαστήριο δεν παραλείπει να λάβει υπόψη ότι, κατά την διάρκεια της κράτησής του στις φυλακές της Χαλκίδας, ο προσφεύγων προσέφυγε τόσο ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου όσο και το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών αναφορικά με άλλα ζητήματα σχετικά με τις συνθήκες της κράτησής του. Έτσι, προσέφυγε δύο φορές ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου των φυλακών της Χαλκίδας, την πρώτη προκειμένου να λάβει εκπαιδευτική άδεια και την δεύτερη με σκοπό να χρησιμοποιεί μία γραφομηχανή μέσα στην φυλακή. Επιπλέον, μετά την απόρριψη της τελευταίας αίτησης αυτής, ο προσφεύγων άσκησε ενώπιον του συμβουλίου πλημμελειοδικών της Χαλκίδας έφεση, η οποία απορρίφθηκε στην συνέχεια. Ενόψει των προηγούμενων, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν υπήρξε κανένας λόγος που θα μπορούσε να απαλλάξει τον προσφεύγοντα από την υποχρέωση να κάνει χρήση των προαναφερομένων προσφυγών.

31. Σε ό,τι αφορά την κράτησή του στις φυλακές του Κορυδαλλού, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων δεν παραπονέθηκε ποτέ ενώπιον των αρμοδίων αρχών σχετικά με τις συνθήκες της κράτησής του. Είναι αλήθεια ότι, σύμφωνα με την άποψή του, δεν ήταν ελεύθερος να παραπονεθεί για τις συνθήκες κράτησής του, διότι η δυνητική προσφυγή ενώπιον των σωφρονιστικών και δικαστικών αρχών θα είχε ως συνέπεια την επιστροφή του στις φυλακές της Χαλκίδας. Όμως, το Δικαστήριο σημειώνει ότι μία τέτοια προοπτική ουδόλως επιβεβαιώνεται ούτε από το εφαρμοστέο δίκαιο ούτε από τα στοιχεία του φακέλου. Συνεπώς, η αιτίαση του προσφεύγοντος στηρίζεται πάνω σε καθαρή εικασία, γεγονός που δεν θα μπορούσε να τον απαλλάξει από την υποχρέωση να κάνει χρήση των προαναφερομένων προσφυγών.

32. Όθεν, το Δικαστήριο εκτιμά ότι ο προσφεύγων δεν επικαλέστηκε ενώπιον των αρμοδίων αρχών το πρόβλημα για το οποίο προσφεύγει σήμερα ενώπιον του

Δικαστηρίου και, συνεπώς, δεν εξάντλησε εγγύρως τα ένδικα μέσα που έθετε στην διάθεσή του το ελληνικό δίκαιο.

33. Έπεται ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 § 1 και 4 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

34. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η διάρκεια της διαδικασίας παραγνώρισε την αρχή της «λογικής προθεσμίας», όπως αυτή προβλέπεται από το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

«1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίση (...) επί του βασίμου πάσης εναντίον κατηγορίας ποινικής φύσεως.»

A. Επί του παραδεκτού

35. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο σημειώνει εξάλλου ότι αυτή δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

36. Η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη άρχισε στις 18 Μαρτίου 1998, με την άσκηση ποινικής δίωξης κατά του προσφεύγοντος. Οι διάδικοι ενημέρωσαν αρχικά το Δικαστήριο ότι η συζήτηση της έφεσης είχε οριστεί για τις 20 Μαρτίου 2006, χωρίς όμως να παρέξουν πληροφορίες σχετικά με την συνέχεια της διαδικασίας. Το Δικαστήριο θεωρεί επομένως ότι η επίδικη διαδικασία εκκρεμεί πάντοτε ενώπιον του Εφετείου και ότι, μέχρι σήμερα, έχει διαρκέσει οκτώ χρόνια και έντεκα μήνες περίπου για δύο βαθμούς δικαιοδοσίας.

2. Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας

37. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διάρκεια της διαδικασίας δεν ήταν υπερβολική και ότι οι αρμόδιες δικαστικές αρχές ενήργησαν με ταχύτητα.

38. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται σύμφωνα με τις συνθήκες της υπόθεσης και λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που έχουν καθιερωθεί από την νομολογία του Δικαστηρίου, και ειδικότερα την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, την συμπεριφορά του προσφεύγοντος και εκείνη των αρμοδίων αρχών (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Pélissier et Sassi κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 25444/94, § 67, CEDH 1999-II).

39. Το Δικαστήριο έχει χειριστεί πολλές φορές υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα παρόμοια με εκείνα της προκείμενης υπόθεσης και έχει διαπιστώσει την παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης (βλέπε *Δαλίδης κατά Ελλάδας*, αριθ. 26763/04, §§ 12-16, 21 Σεπτεμβρίου 2006).

40. Αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία που του υποβλήθηκαν, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξέθεσε κανένα γεγονός ή επιχείρημα που να μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα στην παρούσα περίπτωση. Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του επί του ζητήματος αυτού, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, εν προκειμένω, η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας είναι υπερβολική και δεν συνάδει προς την απαίτηση της «λογικής προθεσμίας».

Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

41. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

42. Ο προσφεύγων αξιώνει 910.000.000 ευρώ για την υλική ζημία και την ηθική βλάβη που υπέστη εξαιτίας των επικαλούμενων συνθηκών κράτησης και της μείωσης του προσδόκιμου ζωής του.

43. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι δεν υπάρχει αιτιώδης συνέφεια μεταξύ των επικαλουμένων παραβιάσεων της Σύμβασης και της ζημίας που υποτίθεται ότι προκλήθηκε. Υποστηρίζει ότι μία διαπίστωση παραβίασης θα συνιστούσε αφ'εαυτής μία επαρκή δίκαιη αποζημίωση.

44. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η μοναδική βάση που μπορεί να γίνει δεκτή για την επιδίκαση δίκαιης αποζημίωσης βρίσκεται στην παραβίαση, εν προκειμένω, του δικαιώματος του προσφεύγοντος να δικαστεί η υπόθεσή του μέσα σε «λογική προθεσμία». Κάτω από τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι ο προσφεύγων πρέπει να έχει υποστεί μία ηθική βλάβη που δεν αντισταθμίζεται επαρκώς από την διαπίστωση της παραβίασης. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 41 της Σύμβασης, το Δικαστήριο επιδικάζει στον προσφεύγοντα 9.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του ποσού αυτού.

B. Εξόδα και δικαστική δαπάνη

45. Ο προσφεύγων, ο οποίος έτυχε δικαστικής αρωγής, ζητεί τα έξοδα ταχυδρομείου και φωτοαντιγράφων στα οποία υποβλήθηκε και ζητεί από το Δικαστήριο να τα προσδιορίσει. Δεν προσκομίζει κανένα τιμολόγιο προς τούτο.

46. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης στη βάση του άρθρου 41 προϋποθέτει την απόδειξη της πραγματικότητας και της αναγκαιότητάς τους και, επιπλέον, του εύλογου χαρακτήρα του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], no. 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI).

47. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το αίτημα του προσφεύγοντος για έξοδα και δικαστικ'γ δαπάνη δεν συνοδεύεται από τα απαραίτητα δικαιολογητικά που επιτρέπουν τον υπολογισμό τους κατά τρόπο ακριβή. Πρέπει επομένως να απορριφθεί το αίτημά του.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

48. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς την αιτίαση την ελκόμενη από την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας και απαράδεκτη κατά τα λοιπά.

2. *Αποφαίνεται ότι* υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

3. *Αποφαίνεται ότι*

α) το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, 9.000 (εννέα χιλιάδες) ευρώ για ηθική βλάβη, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο επί του ποσού αυτού,

β) από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα προσαυξηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 29 Μαρτίου 2007 κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)

Søren NIELSEN

Γραμματέας

(υπογραφή)

Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ

Πρόεδρος